

EKKLESIA AMSTERDAM zondag 14 augustus 2022

Woorden om te doen 7

Alex van Heusden

Geen overspel plegen. Dat is het zevende woord van de tien. Het staat ingeklemd tussen het zesde woord, 'Niet moorden', en het achtste, 'Niet stelen'. Dan moet het zevende, 'Geen overspel plegen', wel wijzen op een daad, op een menselijk handelen dat geen schoonheidsprijs verdient. Strengere moraalridders in kerk en samenleving hebben er het etiket 'onkuisheid' op geplakt. En dat bestempeld als 'zware zonde'. En daar is in de lange loop der eeuwen veel onheil mee aangericht. De ouderen tot zeer ouden onder ons herinneren zich maar al te goed de rigide seksuele moraal die als een loden last op de schouders van mensen werd gelegd. Elk oordeel droeg al snel de geur van een veroordeling. Want een gebod van Godswege werd overtreden.

Die opvatting of overtuiging, als zou het gaan om een gebod van Godswege, daar is inmiddels flink wat sleet op gekomen. De Tien Woorden als een dictaat van 'alzo hoge, van alzo veer', nou, liever niet - dat zal toch niet waar zijn? We hebben van lieverlee geleerd de bijbel anders te gaan lezen. Niet als de neerslag van Gods woord, van kaft tot kaft, maar als een document van mensen over mensen. Hoe bevrijdend dat gewerkt heeft, zo velen zijn opgelucht op adem gekomen. Waaruit niet volgt dat nu alle moraal overboord is gegooid. Dat we gewetensvol moeten leven, dat we anderen geen schade moeten berokkenen, en dat waar schade is toegebracht, herstel is geboden - daar zijn we ons van bewust en dat proberen we in praktijk te brengen. We weten van ons menselijk falen, niet enkel individueel, ook maatschappelijk. Falende politiek, de schande van de toeslagenaffaire, vluchtelingen en asielzoekers die buiten moeten slapen, velen van hen verstoken van medische zorg - het zijn enkele voorbeelden van de zorgwekkende staat waarin onze samenleving verkeert.

'Geen overspel plegen.' In de toenmalige patriarchale samenleving van het oude Israël en Juda heeft dit woord een maatschappelijke en economische connotatie. In het huwelijk is de vrouw eigendom van haar man. Zij maakt deel uit van het bedrijf van haar man, in de regel een agrarische onderneming, en heeft daar als eerste taak te zorgen voor nageslacht. Zo draagt zij bij aan de continuïteit van de onderneming op lange termijn. Bedrijven waren nu eenmaal familiebedrijven. En die waren de kurk waar de economie op dreef. Zorgen voor nageslacht is dus ook een economische opgave. En was het zo dat haar man stierf, dan was het de opgave van de kinderen hun moeder in ere te houden en haar van een veilige oude dag te verzekeren. Een rollenpatroon in een samenleving en economie die mede berust op trouw en vertrouwen in het onderling verkeer, hoe je omgaat met elkaar.

Als haar man overspel pleegt, dus seksuele omgang heeft met een vrouw die toebehoort aan een ander, dan brengt hij de man van die vrouw ernstige schade toe - en niet enkel die man, ook de vrouw van die man en niet in het minst zijn eigen vrouw. De hele bedrijfsvoering kan op losse schroeven komen te staan, met grote gevolgen voor alle betrokkenen.

Om dat te voorkomen, zo veel mogelijk, dit zevende woord van de tien. En het moge duidelijk zijn dat dit woord een heel andere samenleving veronderstelt, met andere condities, dan de onze. Ook op seksueel terrein.

En dan nog dit. In de Hebreeuwse bijbel heeft 'overspel plegen' overwegend nog een heel andere connotatie: je inlaten met andere goden, dat is bij uitstek 'overspelig' gedrag. Die goden achterna gaan. De Baäl omarmen, de god van de grootgrondbezitters, of de Mammon, de god van het grootkapitaal. Zo kunnen we een verbinding leggen tussen het zevende woord, 'geen overspel plegen', en het tweede woord van de tien, 'Jij zult geen andere goden hebben voor mijn aangezicht'. Dat wil zeggen: die zul je niet achterna gaan. Geen samenleving en economie die mensen vernedert en hen letterlijk berooft van hun bestaansgrond.

Wij gingen met andere goden
uit zilverlingen gesmeed in de smidse
uit goud in het vuur van de ontrouw.
Wij torsten ze op onze schouders,
riepen 'ga dan' en 'red ons' -
hun voeten konden niet gaan.

Wij gingen? Wij gáán, nog altijd, zie onze samenleving, deze wereld die anders moet.